

Kənan Hacı

Dağlı məhəlləsinin o başından telli-toqzalı bir oğlan gəldirdi. Çiyində çantası, dalğın, fikirlər halda tez-tez əliyilə dalğalı saçlanna barmaqlarıla daraq çəkirdi. Məhəllənin yeniyetmə cayilları kənardan həsadla ona baxırdılar. Biri o birişinə dedi:

-Taniyırsan onu?

-Yox, kimdir ki? - böyründə dayanan arğaz oğlan laqeydlikə soruşdu.

-Əlirzadı. Bizim Müşfiqə yaxın dostdur. Səməd Vurğunla, Əhməd Cavadla, məşhur şairlərə oturub-durur e. Özü də şairdir, yaxşı şeirləri var.

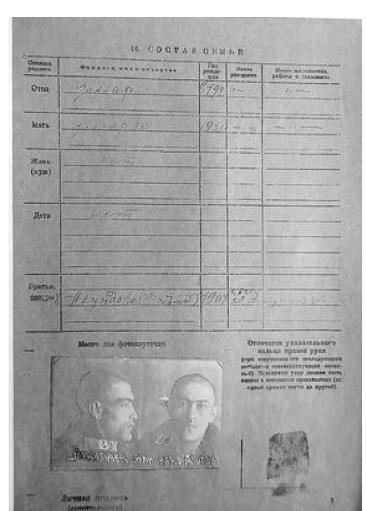
Oğlanın gözləri parladi:

-Doğrudan? Hər gün bizim məhəllədən keçir. Şair olduğunu bilmirdim. Bəlkə yaxınlaşaq, tanış olaq?

-Yaman fikirlidir. Başqa vaxt tanışlıq verərik. Budey, bizdən iki tür o yanda qalır.

Əlirza asudə addımlarla gəlib keçdi, əlinde "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti vardi. O, yolgedə gedə qəzeti verəqləyir, qələm yoldaşlarının yazışlarına nəzər salırdı.

Bu genç şair Əlirza Abdullayev idi. Şeirləri qəzət və jurnallarda Əlirza Xızılı imzasıyla dərc olunurdu.

Bir ırmaq olsaydım, eh,
Bəzən çəşib yolumdan
Dəhnəyə dolsaydım, eh,
Bilsən, necə coşardım...
Gəmirərək bəndləri
qırardım, parçalarım,
Hər sahilə bu günün
sevincini calardım,
Azadlıq sevdasıyla
dalğalanıb daşardım...

Bu, şairin "Arzu" şeirindəndir. Gəncin köksündə arzuları coşub-çağlayırdı. Qəlbinin xoş diləkləri misralara çevrilib kağıza töküldü. Gələcəyin üfüqlərində taleyi-nin günəşini görmək eşqilə çırılındı.

Əlirza Cəfər oğlu Abdullayev 1916-ci ildə Xızıda dünyaya gelmişdi. Bolşeviklər Azərbaycanı işgal edendə onun cəmi dörd yaşı vardi. Tale ele getirdi ki, o, yeni quruluşun şairi kimi yetişdi, formalaşdı. Şeirlərində də yeni həyatı səmimi-qəlbən tərənnüm edirdi.

Günəş məni qurur yənə
Yar yarını qucan kimi.
Azad fikrim uğur yənə
Göydə tərlən ucan kimi.

Ah, xəyalım! Uçur yənə
Qanadında bir can kimi,
Uçur, uçur yüksəklərə
Kədər bilməz şad könlümü
Qoy dinləsin hər dağ, dərə,
Qəm-qüssəyə yad könlümü.

Əlirza Xızılı adlı bir şairin varlığından xalq yaziçisi Əzizə Cəfərzadənin "Tanidılqlarım" və sevdiklə-

rim xatirələrimdə" kitabını oxuyarken xəber tutdum. Şeirləri və taleyi diqqətimi çəkdi. Cəmi iyirmi altı il yaşamış gənc şair yaradıcılığının qaynar çağında bir erməni qadının fitnesinin qurbanı olubmuş. Hadisə nece baş verib?

Əlirzananın sonuncu iş yeri "Vətən uğrunda" jurnalı olub. Orda ədəbi işçi kimi fealiyyət göstərirmiş. Jurnalın redaksiyası Azərbaycan Yazıçılar İttifaqında imiş. Şaxtalı-çovğunlu günlərdən birində Əlirza işə gələrkən Quba meydanında uzun bir çörek növbəsiyle rastlaşır, ayaqyalın bir oğlan usağı diqqətini çəkir. Uşaq soyuqdan ayağının birini qoyub o birini götürür, isti nəfəsini əllerine hovxurub soyuqdan qorunmağa çalışır və ucadan qışqırılmış:

yaşadı. Adını çəkib ruhunu incitmək istəmirdim. Bu hadisədən sonra "Ədəbiyyat qəzeti"nde "İki dost, iki xuliqan" adlı bir yazı dərc olunub və Abdulla Faruqla Əlirza Xızılıya yaxşıca "dərs" verilib. Amma...

Amma 1937-ci ildə Mikayıl Müşfiq həbs edilən günün səhərəsi Əlirza Müşfiqi güdəzə verən şairlərə birini küçənin ortasında xub deyincə döyüb. "Onu sən satdın!" deyib.

Əlirza həbs ediləndən sonra məsələ araşdırılıb və məlum olub ki, onu satan Yazıçılar İttifaqında mühasib işləyən erməni qadın imiş. O vaxt Yazıçılar İttifaqının sədri işləyən Səməd Vurğun həmin erməni qadını "Sən daha burda işləyə bilməzsən" – deyə işdən qovub.

Repressiya qurbanı olmuş şair Əlirza Xızılı

Əcəb aq gündədir mənim vətənim!

Əlirza redaksiyaya gələndə görürər ki, bikekdir. Makinaçı Sona xanım ondan soruşur ki, Əlirza, nə baş verib, niye belə fikirlərin? Əlirza da bir az əvvəl rastlaşdıığı əhvalatı nəql edir. Genç şairin heç ağılna gəlməzdi ki, bəs səhbət ona həyatı bahasına başa geləcek...

Redaksiyanın müsahibi erməni qadın bu səhbəti elə həmin gün lazımi yerlərə çatdırır və səhər gelib Əlirzani aparırlar. 1942-ci il, aprel ayının 2-i idi. O gedən olur... Nə ölüdüsündən, nə qaldısından xəber çıxmır.

Caparidze rayonu, 2-ci kəndən, ev 3 ünvənində yaşayırırdı. Anasını itirəndə beş yaşı varmış. Özündən böyük iki bacısı – Fatma və Zəhra ilə birləikdə öksüz cocuqlar kimi gözlərini atalarına dikir. Ata ananı əvəz edə bilməz axı. Bu üç cocuğun ana mehrinə, ana nəvazığına həsrət qalmazı qohum-qonşuda onlara qarşı mərhəmət hissi oyatsa da fələyin hökmünü dayışmak müşküldür. Atası Cəfər kişi isə 1937-ci ildə dünəyinə dəyişib. İyirmi bir yaşında ata-anadan yetim qalan Əlirza ailənin yeganə oğlu övladı idi. Sənədlərdə həbs zamanı onun ailə üzvü kimi bacısı Fatma Axundova göstərilir. Özündən doqquz yaşı böyük bacısı ona analıq edilmiş. Əlirza tutulan da Fatmanın otuz beş yaşı varmış.

Bu günlərdə Xızının Qarabulaq kəndinə getmişdi. Yol yoldaşları qaynim İlqar və xalq yaziçisi Əzizə Cəfərzadənin oğlu Turan İbrahimov idi. Şeirlərində Qarabulağın dağ havası dolaşan şair Ağasəfənin görüşüne gedirdik. Yolüstü Müşfiq ocağında da ayaq saxladıq. Muzezin direktoru Orxan Əzimovla səhbətimiz olmuşdu, mənə Əlirza Xızılının həbsiyle bağlı istintaq materiallarını verecəyini demişdi. İstintaq materiallarıyla tanış oluram. Əlirzananın mehbəsənədən çəkilməş şəklinə baxa bilmirəm, içim oyular... Gözlerində yekə bir təccübə donub qalıb... Hansı səbəbdən həbs edildiyini bilmir.

Ömrünün 80-ci onluğunu xırda-layan Ağasəfa bizi xüsusi qonaqpərvərlikle qarşılıdı. Səhbət uzanı, şair çox metləblərin üzərindən ağır daşları götürdü. Sən demə, Əlirza ilk dəfə 1940-ci ildə həbs edilibmiş. "Xuligənləq" üstündə... Şair dostu Abdulla Faruqla birləşib məşhur bir yaziçini döyübümlər. Həmin yaziçi sonralar xalq yaziçisi kimi şöhrət tapdı və uzun bir ömür

Azərbaycan SSR Xalq Daxili İşler Komissarlığının Hərbi Tribunalının 20 noyabr 1942-ci il tarixli hökmünə əsasən, Ə. Abdullayev Azərbaycan SSR CM-nin 72-ci (anti-sovet təbliği) maddəsi ilə təqsirli bilinər 10 il müddətinə azadlıqdan mehrum edilib. Vəssalam. Bundan sonra Əlirzananın taleyi haqda heç yerdə melumat yoxdur. Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin Məhkəmə Kollegiyasının 12 sentyabr, 1966-ci il tarixli qərarına əsasən, Ə. Abdullayevə bəraət verilmişdir.

digər yarpaqlar" adlı kitabını çapa hazırlayıb, kitaba ön söz də yazır. Di gəl, bu dəfə də Əlirzananın bəxti gətirmir. Onun kitabını plana salımlılar. Və kitabın əlyazması Ağasəfanın arxivində qalır. Ağasəfəya Əlirzananın kitabını nəşrə hazırlamaq istədiyimi deyəndə sevindir. Dedi ki, oğul, mənim səksən yaşım var, dünyadan işini bilmək olmaz, onun arxivini məndədir, gəl onları sənə verim. İstifadə etdiyindən sonra Dövlət Arxivinə verərsən. İndi həmin əlyazmalar stolumun üstündədir.

le yazılıb hamisig. Bu məktublar Əlirzananın birinci həbsi zamanı yazılib. Çok maraqlı məqamlar var o məktublardag. Gənc Seyfeddin dostuna yazar:

"Sendən son xahişim: qətiyyən ruhdan düşmə, yaxşı bir əser yaz, ölkəmizə, xalqımıza xeyir verəcək bir əser! Dostların arzusu belədir; sən dustaqlan bu əsərlər bərabər çıxmali və ilk gündən özünü sovet oxucuları qarşısında doğrultmalıdır.

Hər halda, xahişimi yerinə yeti-

Əlirzani Sibirəni sürgün ediblər? Nargin adasındamı gülləyiblər? Bəlkə xəstəlikdən dünyasını dəyişib? Bəs məzəri hardadır? Bu sualların cavabı yoxdur. Nə vaxtsa bu suallardan heç olmasa, birinə cavab tapılacaqmı?

*Bir də əs, bir də əs, ey səba yeli,
Əs ki, varaqılsın könül dəftərim.
Sövdəli dalğalar öpsün sahili,
Mən də qoy onlara töhfə gövdərim...*

Sevdasız bir könül, bilirom ki, mən
Yarpağı tökülmüş quru budaqdır.
Tarixdə yadigar qoymayıb gedən
Barsız bir baxçadır, susuz bulaqdır.

*Mən də bu sahildə yadigar deyə
Kiçik misralardan çıçıklar əkdim.
Hər açan qonçənin eşqi var deyə—
Sevgiyələ bəslədim, nazını çəkdim.*

Kiçik misralardan əkdiyi çıçeklər bu gün də etir saçır. Onun da Müşfiq kimi məzəri yoxdur. 1960-ci illərdə Aqasəfa Əlirza Xızılıının "Ya-

rəcəyinə ümidi var!

Öpürem!

Qardaşın Seyfeddin".

18. I. 41

Əlirza məhbəsində çıxdı və bir-birindən gözəl şeirlər, poemalar yazdı. "Çin qızı" poeması Azərbaycan radiosunun keçirdiyi müsabiqədə birinci yere layiq görüldü.

*Zaman və İblis isə pusquda idi.
Seyfeddin Dağılı ilə, Abdulla
Faruqla, Mikayıl Müşfiq, Cəfər
Cəbbəli ilə möhkəm dost olublar.*

Əlirza 30-cu illərdə 40-ci illərin əvvəllərində dövri matbuatda ən çox çap olunan şairlərdən olub. Gənc Qızıl Qələmlər Camiyyatının üzvü olub. Ölkənin ədəbi hayatında aktiv şəkildə iştirak edib. O dövrün tədiqçiləri Əkbər Ağayev, Mehdi Hüseyn, Məmməd Arif onun poeziyasının yüksək fikrlər bildiriblər.

Əlirza Xızılı cəmi iyirmi altı bahar gördü. Amma kim deyir ki, o, ölüb? Yaşayır axı...

Yazıcı Seyfeddin Dağılıyla məktublaşmaları var. Mürekkeb qələm-